

Alleen de sterksten hadden de verschrikkingen van de evacuatie kunnen doorstaan.

Het Neuengamme-complex

Na de evacuatie, begin september '44, van het concentratiekamp-Vught waaruit (wij komen er nog op terug) de mannelijke gevangenen naar Sachsenhausen, de vrouwelijke naar Ravensbrück waren getransporteerd, zijn, de gehele hongerwinter door, gevangenen uit bezet Nederland slechts naar één concentratiekamp gezonden: Neuengamme. Niet zo weinigen! Cijfers gaven wij al in hoofdstuk 5: ruim drieduizend uit het concentratiekamp Amersfoort en meer dan driehonderd uit gevangenis- sen in diverse plaatsen: ruim tweehonderd uit Groningen, ca. vijftig uit Assen, ca. tachtig uit Doetinchem; daarenboven is begin december '44 en eind februari '45 nog een klein aantal Nederlandse Joden uit Bergen- Belsen naar het Neuengamme-complex overgebracht.

De transporten uit Groningen naar Neuengamme duurden twee of drie dagen, die uit Amersfoort nog iets langer: vier of vijf dagen. Zoals wij al in hoofdstuk 5 weergaven, hadden, toen op 8 september ruim elfhonderdvijftig gevangenen uit Amersfoort werden weggevoerd, velen hunner geen tijd gekregen om voldoende kleren uit te zoeken, sommigen verlieten het kamp haast ongekleed. Dit transport bestond uit weigeraars van de arbeidsinzet en z.g. contractbrekers – de bedoeling was dat zij allen aan het Duitse bedrijfsleven ter beschikking zouden worden gesteld. In Neuengamme evenwel maakte men het zich gemakkelijk: allen die uit Amersfoort aankwamen, werden er vastgehouden. Dit transport had voor de reis geen voedsel meegekregen.

Dat laatste gold ook voor het grote transport dat op 11 oktober Amersfoort verliet: veertienhonderdveertig gevangenen, onder wie zeshonderdtwee mannen en jongens die tien dagen eerder in Putten waren opgepakt. Van die Puttenaren sprongen er veertien uit de rijdende trein.¹ Die trein bestond namelijk uit personenwagens met coupé's en, aldus Tj. Wouters in het door hem samengestelde werk *Het drama van Putten*: 'Juist voordat de trein het station Amersfoort verliet, werd van buiten een der coupédeuren opengerukt en klonk het uit de mond van een oude

¹ Eén van die veertien kwam daarbij om het leven.